

1

Cartea Mea e și a Ta!

ISSN 2734-6889

ISSN-L 2734 -6889

Eвреimea orădeană a sărbătorit revenirea la Patria¹

Col. r. Dr. Constantin MOȘINCAT

Sub acest titlu, comunitatea evreiască din Oradea, anunța intrarea trupelor hotthyste, din vineri 6 septembrie 1940, într-o atmosferă *caldă*, cu o recepție la care au fost invitați președinții celor 2 biserici evreiești: dr. Konrád Béla și dr. Faragó Viktor. După douăzeci de ani s-a auzit în bisericile evreiești imnul Ungariei. Rabinul șef Dr. Vajda István a rostit un *înflăcărat* discurs din care rezultă schimbările petrecute, contextul în care și comunitatea evreiască își exprima propriile sentimente și simțăminte: „*unguri am fost, unguri rămânem, cu mulțumiri Celui de Sus că ne-a readus la Patria maghiară pentru care vrem să murim și să muncim*”².

Dr. Konrád Béla a asigurat noile autorități că, în perioada celor două decenii, au căutat prin biserică să rămână „*buni unguri*” prin transmiterea învățăturii religioase evreiești prin gimnaziile confesionale. Când autoritățile române au întocmit limba maghiară, în școli, atunci a fost folosită de către evrei limba franceză, ca limbă maternă, semn că asimilarea „imperialistă română” n-a fost acceptată de comunitatea evreiască din Oradea. Cu gândul și speranța revenirii întâmpinăm, cu inima largă, trupele lui Horthy Miklos, armata și pe grofii Teleki Pál și Csáki István cu aprecieri pentru strădania și diplomația lor. Oratorul, vizibil emoționat de cuvintele mari, evlavioase și-a sfârșit discursul admirativ prin: „Trăiască Ungaria! Trăiască Horthy, armata și conducerea!”.

După discursurile festive s-a dres chiar un „**Act religios din cimitir**” prin care erau aduse, printre altele, în discuție fraze celebre rostite odinioară de rabinii orădeni potrivit cărora „**a fi maghiar e mai presus de orice**”, apreciere a cărei actualitate o susțineau și cei prezenți prin aprobări și ovații. Acest spirit al *ungarismului* era slujit și de evreii participanți la „serbarea revenirii ungarilor la Oradea”. În final dr. Szilas Izidor, director al liceului evreiesc, amintea faptul că sub nici o amenințare rabinii orădeni nu au cedat nici unei presiuni, în nici o vreme.

Într-o telegramă, adresată dr.-lui Stern Samu, cu prilejul revenirii Oradei la Ungaria, în numele comunității evreiești, era felicitat ca excelent conducător, pentru victoria ungarilor ca fiind și una evreiască. Această telegramă a fost trimisă înaintea sosirii celei de la conducerea centrală a evreilor din Budapesta, pe 9 septembrie 1940, în care se arăta: „bucuria primită odată cu ruperea și cu prilejul eliberării unei părți a Ardealului și revenirea la Ungaria, precum și a păstrării cu mândrie a *limbii maghiare de către evrei*, considerat ca „moment de sărbătoare”. Telegrama purta semnătura Dr. Bakonyi László și Stern Samu. Două zile mai târziu și comunitatea din Budapesta trimitea o telegramă cu salut frătesc pentru revenire la continuarea muncii în interesul comun al patriei maghiare.

Într-un alt articol, despre evreii ardeleni, se arăta că în România, „*iudaismul este considerat o naționalitate*”. Aceasta era percepția oficială care nu ținea cont deloc de viața reală. Apartenența la

¹ A magyar zsidók lapja, 12 septembrie 1940, p. 1 (traducere și interpretare C.M.)

Meditație de Ziua internațională a Păcii - 21 septembrie

² Ibidem

naționalitate, în optica evreiască, nu putea fi ordonată de puterea de stat. Determinați acest lucru în funcție de educație, cunoștințe și emoție. Acesta era modul în care evreii, locuitori pe Bega printre românii, mărturiseau bucuria de a fi *maghiar* în Transilvania. În comparație cu evrei din Ardealul cedat, regășenii aparținători unui mare partid istoric dăunează în funcție de interesele lor sociale și economice, în timp ce în Transilvania, marea majoritate a problemelor politice și sociale actuale sunt mutate și asimilate de Partidul Maghiar".

Atunci când în 1925 în școlile evreiești s-a impus predarea limbii române, putea fi păstrată limba maternă, ca limbă străină. Dar românizarea evreilor nu a reușit. O situație asemănătoare s-a produs și în cazul evreilor germani din Sătmăr, Sighetul Marmăției, Șimleu, Hunedoara. Revenirea evreimii la limba maghiară, susținea în articolul său Barabás Ernő, reprezintă „o creștere semnificativă a capitalului moral pri care aceștia dau feedback comunității evreiești”. Maghiarismul le-a fost adus înapoi de purtătorii de steaguri ungurești, după parcursul a două decenii de încercări, pentru ca ei să se poată proclama, iar și iar, că-și leagă soarta de a maghiarilor, cei de religie evreiască de asemenea, indisolubil legată de aceia care le dau „îngrijire și acoperire”. Așa a fost la venirea ungurilor. Bucuria a fost doar de moment! Evreul ungur, din Oradea, entuziasmat de vederea calului alb al lui Horthy, a comandat „potcoave de aur”, iar Horthy, a avut chiar grijă de le, în eșalonul pentru Auschwitz!

În 25 mai 1944 același cotidian, evreiesc de limbă maghiară, avertiza **Ai grijă de tine!**: „un cutremur a lovit Sinaiul, eu sunt între fulgere în zigzag și tunet vuit ce a declarat sfânta doctrină, Doamne! Oamenii stăteau acolo alarmați la poalele muntelui, îngrozit, frica furată în inima lui, dar înainte ca cuvântul să fie rostit, cu suflet au strigat: „**Vom acționa! Luăm sfânt jugul tău**” și din acel moment tu ai fost paznicul și căpitanul lui Israel, l-ai condus prin pustie, prin pustie; între orizontul îndepărtat, Canaan Promise e către. Pantofii nu le-au rupt, hainele nu le-au rupt, tu i-ai hrănit, ai avut grijă de ei, i-ai protejat de trucuri și pândire. Ai fost un stâlp de ceață în timpul zilei, o grămadă de foc noaptea, un jug protector într-o mare de încercări. Le-am dat putere în acest teribil, serios după Credință în Tine, Dumnezeuule etern!

Prin reglementările care au urmat „evreilor li se cere să poarte emblema distinctivă, iar unitățile de catering pot servi numai alimente pentru consum local”, caracterul distinctiv i-a obligat pe evrei să folosească locurile de divertisment public, pentru ca prin aceleași regulamente să fie precizat și echipamentul minim pentru cei care erau duși în ghetou: cămăși calde și 2 ușoare, 1 stofă, 2 chiloți. 1 blugi, 1 costum de baie, 1 șal, 4 perechi de ciorapi, 2 șosete, cizme și șireturi, ochelari, chibrituri și lumânări”.

Această listă este, desigur, doar pentru orientare ce articole ar putea fi cele mai necesare. Restricții impuse de Ministrul de Interne (Horthyst) nr. 444/1944 în baza decretului dr. László Bódy a permis evreilor frecventarea băilor din Budapesta doar dacă aveau **semnul distinctiv**. Testul rezistenței evreiești: **Fiecare test de încărcare este o măsură a valorii unei comune. Evreul maghiar astăzi trebuie să arate cât valorează.** La fel și contemporanii noștri și noi la fel pentru a evalua posteritatea pe măsură ce îndeplinim acest test al sarcinii. Mărimea noastră și nu ar trebui să ne fie ușor. Trebuie să recunoaștem că cele mai mari sarcini nu sunt aceleași sunt alertați înapoi la datoria noastră în toate circumstanțele și în toate dificultățile cu toate acestea vrem să împlinim și putem să împlinim. Trebuie să dovedim că suntem conștienți la sarcini mari și simțiți că nu există un aspect meschin, de ordin scăzut egoismul, moliciunea, slăbiciunea nu-și au locul în astfel de cazuri și toate greșelile, toate eșecul în acest sens afectează nu numai individul, ci întreaga comunitate. Conștient trebuie să fim datori față de concetățenii noștri pentru a ne îndeplini datoria pe deplin în situația de astăzi. Sufletul, ca oțelul în foc, se antrenează în testul de încărcare. Reînnoit, întărit, trebuie să ieșim din testele de stres ca astăzi. Trebuie să ne dăm seama că depășește aspirațiile și obiectivele noastre individuale suntem, de asemenea, în slujba unei sarcini comunitare. Trebuie să întărim comunitatea la ea puterea este momentul nevoii. Voi crește rezerva de putere și ne vom oțeli. Să ne încredem în Atotputernicul că vom rezista la încercarea de astăzi și că sunt minunați lecțiile pe care le învățăm acum nu vor trece fără urmă asupra noastră și vom continua să slujim cu un sentiment consolidat de comunitate și sacrificiu în viitor.

comunitățile din care suntem membri și ale căror vieți sunt munca și sacrificiul nostru este construit pe abilitățile noastre”³

Decretul nr. 1580 din 1944 privind abolirea drepturilor oficiale ale evreilor a restricționat dreptul de exploatare sub licențe a tuturor producțiilor, chiar și de tutun, de exemplu. Rabinul șef din Budapesta chema *poporul la rugăciune*. În vremuri dificile, tipăm adepților noștri cu un cuvânt de *rugăciune și un avertisment*. Puterea credinței provoacă imaginea rezistentă a sufletului uman în vremuri de mari șocuri, așa că cereți-i iubiților noștri credincioși să „strige către Dumnezeu cu un duh de durere și durere. Închinarea noastră îi așteaptă pe credincioși; căutați templul cu templu și perseverență. Cel care vinde în fața altarului lui Dumnezeu își va odihni sufletul și încrederea îi va fi întărită. Să păstrăm în casele noastre porunca sfintei noastre religii, să trăim o viață evreiască plăcută lui Dumnezeu, pentru că dacă venim în armura religiozității atât în timpul săptămânii, cât și în sărbători, puterea religiei ne protejează”, clamau pe toate canalele înțelepții rabini.

„Creșteți-i pe copiii voștri într-un spirit religios, asigurați-vă că ei învață, cunosc și iubesc toate valorile religiei noastre, frumusețile pe care le are copilul evreu ce trebuie să știe. Și să ne rugăm cu un suflet zelos Domnului Cerului, Dumnezeu nostru Atotputernic, care vei binecuvânta cărțile noastre pioase și îi vei binecuvânta pe cei care le vând înaintea ta în rugăciune. Dumnezeu să ne binecuvânteze!”⁴

De la 18 la 48 de ani toți aveau obligație de muncă. Prin decret evreilor li s-au retras licențele tuturor produselor. Ce a urmat...?: soluția finală! Urâtă lecție servită de regimul Hortyst.

ÎN LUNILE MAI-IUNIE 1944, 131.639 DE EVREI, BĂRBAȚI, FEMEI ȘI COPII DIN TRANSILVANIA DE NORD, AFLATĂ SUB OCUPAȚIA FASCISTĂ A REGIMULUI HORTHY, AU FOST DEPORTAȚI DE CĂTRE JANDARMERIA HORTYSTĂ ȘI PREDATĂI AUTORITĂȚILOR NAZISTE. APROAPE TOȚI AU FOST EXTERMINAȚI. DIN GARA ORADEA AU FOST DEPORTAȚI ÎN ZILELE DE 23, 25, 28, 29, 30 MAI, 1, 3, 5 ȘI 27 IUNIE 27.260 DE EVREI. FIE CA MEMORIA ACESTEI TRAGEDII SĂ RĂMÂNĂ VIE CA UN AVERTISMENT PENTRU GENERAȚIILE VIITOARE.

Statuia Evei Heyman din Parcul Nicolae Bălcescu, din Oradea, a intrat oficial în administrarea Fundației pentru Protejarea Monumentelor Istorice.

Monumentul fetei de 13 ani devenită victimă a Holocaustului a fost construit din sponsorizări, acum trei ani, de Asociația Tikvah. În fața statuii, zeci de elevi au citit compunerile scrise în memoria fetei care a descris în jurnalul său ororile trăite în ghetoul din Oradea, din timpul administrației Horthyste.

³ Ibidem, nr. 22 din 1 iunie 1944, p. 1

⁴ Ibidem, nr.23, 9 iunie 1944